

ISSN: 1302 - 4116

MESLEKİ EĞİTİM DERGİSİ

MESLEKİ EĞİTİM DERGİSİ

JOURNAL OF VOCATIONAL EDUCATION
JOURNAL OF VOCATIONAL EDUCATION

Cilt / Volume-6 Sayı/Issue-11 Ocak / January 2004

MESLEKİ EĞİTİM DERGİSİ

JOURNAL OF VOCATIONAL EDUCATION

11

CİLT / VOLUME 6. SAYI / ISSUE 11. Ocak / January 2004

Mesleki eğitim dergisi hakemli bir dergi olup,
gönderilen yazılar uzmanlık alanlarına göre hakemlere incelettikten sonra yayınlanır.
Tüm hakları saklıdır. Derginin adı belirtilmeden hiçbir alıntı yapılamaz.
Occupational Education Periodical is in care of judges and according to the fields of speciality,
the articles sent are examined by the judges and then published.

**MESLEKİ EĞİTİM
DERGİSİ**

**JOURNAL OF VOCATIONAL
EDUCATION**

CİLT / VOLUME 6 SAYI / ISSUE 11 OCAK / JANUARY 2004

Gazi Üniversitesi
Mesleki Eğitim Fakültesini
Geliştirme Derneği Adına
**Sahibi ve Genel Yayın
Yönetmeni**

Prof. Dr. Ali Fuat Ersoy

Yazı İşleri Müdürü

Prof. Dr. M. Hamil Nazik

Yayın Kurulu

Yard. Doç. Dr. Ertuğrul Yaman

Yard. Doç. Dr. İbrahim Kısaç

Yard. Doç. Dr. F. Tezel Şahin

Araş. Gör. Aybala Demirci

Öğr. Gör. Hülya Köklü

Kapak Grafik

Araş. Gör. Burak Erhan Tarlakazan

Araş. Gör. Elif Balıkçı Tarlakazan

Dizgi

Ayşe ÜSTÜNDAL

Baskı ve Montaj

BRC Basım Mat. Ltd. Şti.

Tel: (0.312) 384 44 54 (pbx)

BİLİM KURULU

Neriman Aral

Mine Arlı

Mustafa Arlı

Hasan Bacanlı

Sıdika Bulduk

Suna Baykan

Tanju Besler

Tayyib Duman

Fatma Eray

Nevin Güngör Ergan

Mustafa Erkal

Ali Fuat Ersoy

Emine Gönen

Mediha Güler

Abide Güngör

Şengül Hablemitoğlu

Velittin Kalıncara

Sevil Kişioğlu

Yurdağül Muratoğlu

M. Hamil Nazik

Taciser Onuk

Fatma Özcan

Esra Ömeroğlu

Neslişah Rakıçoğlu

Bilge Sain

Halide Sarıoğlu

Handan Sezer

Nevin Şanlıer

Yüksel Tansoy

Mehmet Taşpınar

Muhittin Tayfur

Z. Fulya Temel

Adnan Tepecik

Ayten Ulusoy

Tuba Vural

Binnur yeşilyaprak

Nuran Zengingönül

YAZIŞMA ADRESİ

Mesleki Eğitim Dergisi

Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi B Blok Z-103

06500 Beşevler / Ankara,

TÜRKİYE

Tel: 0312 212 64 60 / 129

Belgegeçer: 0 312 212 41 08

İÇİNDEKİLER

Oğul Zengingönül Nihal Kırkpınar	Avrupa Birliği'nin Odak Noktalarından Biri: Kadın İstihdamı	1-26
Yücel Gelişli	Yüksek Öğretmen Okullarının Kuruluşu Ve Gelişimi	27-58
Yurdagül Muratoğlu	Sosyo-Kültürel, Ekonomik Ve Psikolojik Boyutlar Açısından Okuma-Yazmanın Kadın Yaşamındaki Önemi	59-68
Gülen Baran Yasemin Aydoğan Vuslat Oğuz	Spor Yapan Ve Yapmayan 12-17 Yaş Grubundaki Ergenlerin Aile Ortamlarının Ve Benlik Kavramı Düzeylerinin İncelenmesi	69-86
Hatice Poyraz Özlem Sancak	Okulöncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 6 Yaş Çocuklarına Sayı Ve Şekil Kavramlarının Kazandırılmasında Bilgisayar Destekli Eğitim İle Geleneksel Eğitim Yöntemlerinin Karşılaştırılması	87-98
Aslı Ayar Seniha Hasipek	Bakanlıkların Merkez Teşkilatlarında Çalışan Erkeklerde Obezite Durumu	99-118
Nevin Şanlıer Hüsne Demirel	Yıldızlarına Göre Otellerdeki Mutfakların Hijyen Yönünden Değerlendirilmesi	119-132
Sevda Aslan Pınar Çakıroğlu	Aşçıların Besin Güvenliği Konusundaki Bilgileri Ve Bu Konuda Verilecek Eğitimin Bilgi Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi	133-150
Seher Ersoy M. Hamil Nazik Mine Arlı	Gençlerin Finansal Yönetime İlişkin Bilgi İstekleri	151-168
Fatma Koç Selma Şişman	Hazır Giyimde Kalıp Tasarımının Önemi Ve Meslek Liselerinde Kalıp Tasarımları Dersinin Uygulanması	169-190
Halime Yüceer Arslan	Hazır Giyim İşletmelerinde Verimliliği Etkileyen Ergonomik (Çevre Stresörleri) Faktörlerinin İşçi Sağlığı Üzerindeki Etkileri	191-202

Emel Yılmaz Elif Tarlakazan	Grafik Tasarım Eğitiminde İllüstrasyon Çalışmaları	203-208
Emine Topaloğlu Soneser Yurdakul	Hazır Giyim İşletmelerinde Teknoloji Kullanımı Ve Teknoloji İstihdam İlişkisi	209-216
Bülent Çelik Mehmet Ali Sarıtken	Öğretmen Adayları Yetiştiren Fakültelerde İnternet Kullanmanın Önemi	217-226

SPOR YAPAN VE YAPMAYAN 12-17 YAŞ GRUBUNDAKİ ERGENLERİN AİLE ORTAMLARININ VE BENLİK KAVRAMI DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

Gülen BARAN*
Yasemin AYDOĞAN**
Vuslat OĞUZ***

ÖZET

Araştırma, spor yapan ve yapmayan 12-17 yaş grubundaki ergenlerin aile ortamlarının ve benlik kavramı düzeylerinin incelenmesi amacıyla yapılmış ve çalışma grubu spor yapan (159) ve spor yapmayan (167) toplam 326 öğrenciden oluşmuştur.

Öğrencilere uygulanan "Genel Bilgi Formu", "Aile Ortamı Ölçeği" ve "Piers-Harris Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği" ile elde edilen veriler Tek Faktörlü ve İki Faktörlü Varyans Analizi ve Pearson Korelasyon Testi ile değerlendirilmiştir.

Araştırma sonucunda çocukların spor yapma durumunun benlik kavramına ilişkin puanlarında ($p < .01$), cinsiyetin de aile ortamı ile ilgili olarak denetim ve birlik-beraberlik puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa neden olduğu belirlenmiştir ($p < .05$). Ayrıca spor yapan çocukların spora başlama yaşlarının çocukların benlik kavramlarında anlamlı bir farklılık yarattığı saptanmıştır ($p < .01$). Spor yapan ve yapmayan çocukların benlik kavramları ile aile ortamları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Aile Uyumu, Benlik Kavramı, Ergenlik Dönemi.

---

* Doç.Dr., Ankara Üniversitesi, Ev Ekonomisi Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı

** Arş.Gör., Ankara Üniversitesi, Ev Ekonomisi Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı

*** Ankara Üniversitesi, Ev Ekonomisi Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

A RESEARCH ON THE LEVELS OF SELF-CONCEPT AND FAMILY ENVIRONMENT IN TWELVE TO SEVENTEEN YEARS OLD ADOLESCENTS STRUGGLING WITH SPORT AND NOT STRUGGLING WITH SPORT

ABSTRACT

This research has been conducted in order to examine the levels of self-concept and family environment in twelve to seventeen years old adolescents. Students (326) struggling with sport (159) and not struggling with sport (167), involved in this research.

In order to determine the characteristics of the children and their families the “General Information Questionnaire”, to determine the levels of self-concept in those children the “Piers Harris Self-Concept Scale for Children”, to evaluate the family environment “Family Environment Scale” were used. Data were analyzed using the “One Way Anova”, “Two Way Anova” and the “Pearson Correlation Test”.

At the end of the research it is found that, the association between doing sports and self-concept among children ($p < .01$) and the association between gender and the discipline related to family environment ($p < .05$) are statistically significant. Another result is the association between the age children start sports and self-concept is significant ($p < .01$). It is found that association between children doing sports and not doing sports, and their family environment is significant in positive way.

Key words: Adaptation of Family, Self-Concept, The Period of Adolescent..

GİRİŞ

Spor “kendine özgü kurum ve kuralları olan, yarışma tarzında uygulanan, bazı özellikleri ile oyuna, bazı yönleri ile de işe benzeyen, profesyonel faaliyete dönüşmeye elverişli olan ve fiziki efor gerektiren serbest zaman aktivitesi” olarak tanımlanmaktadır (İkizler 2000).

Spor, yaşam kalitesini arttıran ve günlük sosyal aktiviteler içinde yer alması gereken bir olgudur. İnsan soyunun gelişmesini, giderek güçlenmesini amaçlayan spor, günümüzde toplumları verimli kılan nitelikler kazanmıştır. Spora yönelen ülkelerin daha atak, iyiye yönelmede daha heyecanlı oldukları saptanmıştır. Bu olgu, ülkeleri çağdaşlaşmaya hazırlayan önemli etkenlerden biridir (Karasüleymanoğlu 1989).

Çocukların gelişim sürecinde spor yapmaları onların güvenli, dengeli, becerikli, sportmence yarışan, kolay sosyal ilişkiler kurabilen ve güler yüzlü

insanlar olma şansını arttırmaktadır. Bu tür etkinliklere katılan çocuk, hareketler aracılığı ile duygularını ifade etme olanağı bulur. Saldırganlık, öfke, utangaçlık, kıskançlık gibi duygularında boşalım sağlar ve duygularını kontrol etmeyi öğrenir. Baskı altındaki duygusal enerjisinden spor etkinliklerine katılarak kurtulabilir. Günümüze dek çocuk ve spor konusunda yapılan çalışmalar, çocukların gelişim düzeyleri ile spor arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu ortaya koymuştur (Erkal vd.1998, Erkan 1998, Aktop 2002, Düzgün 2002, Yaan 2002).

Çocuğun farklı alanlardaki gelişimi içerisinde kişilik gelişiminde de sporun etkisinden söz edilebilir. Spor ve kişilik karşılıklı etkileşim halindedir. Toplumsallaşma hipotezine göre spor kişiliği etkiler. Seçicilik hipotezinde ise kişiliğin sadece yapılacak spor türünü değil, aynı zamanda spordaki başarıyı etkilediği ileri sürülmektedir (İkizler ve Karagözoğlu 1997). Uygun bir spor dalına katılım, çocuğun fiziksel gelişimi ile birlikte kişilik ve kişilikle ilgili kavramları olumlu yönde geliştirebilmesi için faydalıdır.

Kişilik gelişiminin bir parçası olan benlik kavramı bireyin ne olduğu, ne olmak istediği ve çevresinde nasıl tanındığı konularındaki düşüncelerini içermektedir. Düzenli olarak spor faaliyetlerine katılmanın kişinin kendisiyle ilgili değerlendirmelerini olumlu yönde etkilediği düşünülmektedir. Sportif faaliyetlere katılım, kişiye başkaları tarafından ihtiyaç duyulma, istenme ve kabul edilme fırsatı sağlamakta, bu da kendisine ilişkin olumlu bir benlik kavramı gelişiminde önemli bir etken olarak rol oynamaktadır (Suveren 1995, Erkal vd. 1998).

Aile sosyal dünyayı ve spor dünyasını görmeyi sağlayan ilk birimdir. Aile tarafından spora pozitif değerler biçme ve çocuğu aktif katılım için cesaretlendirme çocuğun spora ilgisini arttırmaktadır. Ancak ailenin çocuğun fiziksel ve sosyal gelişimine uygun olmayan performans beklentisi içinde olması ve mutlaka başarıya koşullanması çocuğun kendine olan güvenini sarsabilir. Oysa spor çocuğun sosyal, fiziksel, kişilik gelişimine katkıda bulunarak kendine güven sağlaması amacıyla önerilmektedir (McPherson vd.1986, Küntay 1991).

Günümüzde spora olan ilginin giderek yoğunlaşması ve çocukların olanakları ölçüsünde çeşitli spor dallarıyla ilgilenmeleri konuyu daha önemli hale getirmiştir. Ülkemizde sporun çocuklar üzerine olan etkileri konusunda yapılan araştırmalar oldukça sınırlıdır ve genellikle bedensel gelişime odaklanmıştır. Bu nedenle araştırmada spor yapan ve yapmayan 12-17 yaş grubundaki ergenlerin aile ortamlarının ve benlik kavramı gelişimlerinin incelenmesi ve bu konuda etkili olan etmenlerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Evren ve Örneklem

Çalışma evrenini Ankara il merkezinde basketbol, voleybol, futbol, hentbol, jimnastik ve taekwando branşlarındaki spor kulüplerine devam eden 12-17 yaş grubundaki ergenler ile aynı yaş grubundaki spor yapmayan ergenler oluşturmaktadır. Örneklem on iki spor kulübünde spor yapan ve araştırmaya katılmaya gönüllü olan 12-17 yaş grubundaki 159 ergenle, orta sosyo-ekonomik düzeydeki semtlerde bulunan okullar arasından tesadüfi örnekleme metoduyla seçilen iki ilköğretim okulu ve iki lisenin 6.-11.sınıflarına devam eden ve sporla aktif olarak ilgilenmeyen 167, toplam 326 ergenden oluşmuştur. Spor yapan ergenler Devlet Su İşleri Spor Kulübü, Numune İnterfarma Spor Kulübü (Voleybol), Tofaş Spor Kulübü, Mülkiye Spor Kulübü, Ankaragücü Spor Kulübü (Basketbol), Çalışkanlar Spor Kulübü (Futbol), Maden Tetkik Arama Spor Kulübü (Basketbol, Futbol), Toprak Mahsulleri Ofisi Spor Kulübü, Türk Telekom Spor Kulübü (Hentbol), ASKİ Spor Kulübü (Jimnastik), Cebeci Spor Kulübü ve Koç Spor Kulübü (Taekwando)'nden; spor yapmayan ergenler ise Aydınlikevler ve Sokullu Mehmet Paşa İlköğretim Okulu ve Liselerinden alınmışlardır. Araştırmaya alınan ergenlerde parçalanmamış aileye sahip olma şartı aranmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada çocuklara ait kişisel bilgileri içeren “Genel Bilgi Formu” ile çocukların aile ortamlarını değerlendirmek amacıyla Moos tarafından 1974 yılında aile bireyleri için geliştirilen ve daha sonra Öner ve Usluer (1990) tarafından Türkçe'ye uyarlanan “Aile Ortamı Ölçeği” ve çocukların benlik kavramı düzeylerini belirlemek amacıyla Piers ve Harris tarafından 1964 yılında geliştirilen ve Öner (1984) tarafından geçerlik-güvenirlik çalışmaları yapılan “Piers-Harris Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği” kullanılmıştır.

Aile Ortamı Ölçeği birlik-beraberlik ve denetim olmak üzere iki alt testten oluşmaktadır. Ölçeğin birinci alt testi birlik-beraberliğe dayalı aile ilişkilerini, ikinci alt testi ise denetime dayalı aile ilişkilerini kapsamaktadır. Ölçeğin birlik-beraberlik alt testi on altı maddeden, denetim alt testi ise on maddeden oluşmaktadır. Dörtlü likert tipindeki ölçeğin değerlendirilmesinde “kuvvetle katılıyorum” dan “hiç katılmıyorum” a kadar değişen yanıtlar puanlanmaktadır. Çocukların yanıtladığı bu maddelere verilen puanların toplanması sonucunda birlik-beraberlik alt testinden alabilecekleri en yük-

sek puan 64, denetim alt testinden alabilecekleri en yüksek puan ise 40' dır. Çocukların birlik-beraberlik ve denetim alt testlerinden almış oldukları puan ortalamalarının yüksek olması, aile içinde birlik-beraberlik ve denetimdeki artışa işaret etmektedir.

Piers-Harris Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği bireyin kendi kendini değerlendirmesini gerektiren seksen maddelik bir kağıt-kalem envanteridir. Okuma-yazma bilen her bireyin kolayca anlayabileceği ölçek maddeleri "evet" ya da "hayır" yanıtlarından birinin seçimini içermektedir. Grup halinde yapılan uygulamada yanıtlardan sadece birinin işaretlenmesi ve hiçbir maddenin yanıtsız bırakılmaması hatırlatılmaktadır. Ölçeğin değerlendirilmesi yanıt anahtarına göre yapılmaktadır. Ölçek puanı, yanıt anahtarına uyan maddelerin sayısal toplamıdır. Düşük puanlar bireyin benlik kavramının olumsuz olduğuna işaret etmektedir (Öner 1984).

Verilerin Analizi

Spor yapan ve yapmayan ergenlerin aile ortamı ve benlik kavramı puanlarında yaş ve cinsiyet değişkenlerinin farklılık yaratıp yaratmadığı iki faktörlü varyans analizi ile tespit edilmiştir. Ayrıca çocukların aile ortamı ve benlik kavramı puanlarında ilgilenilen spor dalı, bireysel veya takım sporu olma durumu, spora başlama yaşı ve ergenlerin sporun sağladığı yarar konusundaki düşüncelerinin farklılık yaratıp yaratmadığını belirlemek amacıyla tek faktörlü varyans analizi kullanılmıştır. Spor yapan ve yapmayan çocukların benlik kavramı ve aile ortamı puanları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla da Pearson Korelasyon Testi kullanılmıştır.

BULGULAR ve TARTIŞMA

Spor yapan ve yapmayan 12-17 yaş grubundaki ergenlerin aile ortamları ve benlik kavramı gelişimlerini incelemeyi amaçlayan bu çalışmadan edilen veriler analiz edilmiş ve analiz sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 1'de spor yapan ve yapmayan çocukların aile ortamlarına ilişkin istatistiksel sonuçlar incelendiğinde; spor yapan çocukların aile ortamının denetim boyutundan aldıkları puan ortalamalarının her iki yaş grubunda (12-14 yaş:28.13±4.20, 15-17 yaş:28.68±3.80), spor yapmayan çocuklarla (12-14 yaş:28.23±5.07, 15-17 yaş:28.08±4.18) benzer özellikler gösterdiği, birlik-beraberlik boyutunda ise her iki yaş grubundaki spor yapan çocukların (12-14 yaş:49.22±5.95, 15-17 yaş:50.52±6.51), spor yapmayanlara (12-14

yaş:48.03±6.83, 15-17 yaş:48.94±6.54) göre daha yüksek puan ortalamasına sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 1: Spor Yapan ve Yapmayan Ergenlerin Yaşlarına Göre Aile Ortamı ve Benlik Kavramı Puanlarına Ait Ortalamalar, Standart Sapmalar ve Varyans Analizi Sonuçları

YAŞ	AİLE ORTAMI				BENLİK KAVRAMI		
	Denetim N	Birlik-Beraberlik $\bar{X} \pm S$	Birlik-Beraberlik $\bar{X} \pm S$		$\bar{X} \pm S$		
SPOR YAPAN							
12-14 yaş	90	28.13±4.20	49.22±5.95		60.84±8.02		
15-17 yaş	69	28.68±3.80	50.52±6.51		61.69±8.53		
SPOR YAPMAYAN							
12-14 yaş	95	28.23±5.07	48.03±6.83		58.98±9.63		
15-17 yaş	72	28.08±4.18	48.94±6.54		57.54±10.84		
GENEL							
12-14 yaş	185	28.18±4.66	48.61±6.43		59.88±8.88		
15-17 yaş	141	28.37±4.00	49.71±6.55		59.57±9.96		
VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI							
		F	p	F	p	F	p
Spor Yapma Dur.		.258	.612	3.660	.057	8.430**	.004
Yaş		.165	.685	2.338	.127	.080	.778
Sporla Yapma Dur. x Yaş		.501	.410	.071	.789	1.218	.270

**p<.01

Çocukların genel olarak yaşları dikkate alındığında; 12-14 yaş ile 15-17 yaş grubundaki ergenlerin aile ortamının denetim boyutuna ilişkin puan ortalamaları birbirine oldukça yakın iken, 15-17 yaş grubundaki ergenlerin birlik-beraberlik boyutundan aldıkları puan ortalamalarının 12-14 yaş grubundaki ergenlerden daha yüksek olduğu görülmektedir.

Ancak, yapılan varyans analizi sonucunda; spor yapma durumu, yaş ve spor yapma durumu x yaş interaksiyonunun aile ortamına ilişkin denetim ve birlik-beraberlik boyutlarına ait puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yaratmadığı saptanmıştır (p>.05).

Bu bulgular ergenlik dönemindeki, farklı yaşlarda olan çocukların ailelerinde birlik-beraberlik ve denetim ortamının birbirinden anlamlı derecede farklılık göstermediğini ortaya koymaktadır. Çocuğun yaşı dışında aileye ilişkin farklı özelliklerin aile ortamını şekillendirmede daha çok rol oynadığı düşünülebilir.

Yine aynı tabloda spor yapan ve yapmayan çocukların benlik kavramı puan ortalamalarına bakıldığında; spor yapan çocukların (12-14 yaş: 60.84±8.02, 15-17 yaş: 61.69±8.53), spor yapmayanlara (12-14 yaş: 58.98±9.63, 15-17 yaş: 57.54±10.84) oranla daha yüksek puan ortalamaları elde ettikleri görülmektedir. Yapılan varyans analizi sonucunda spor yapma durumunun benlik kavramı puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa neden olduğu saptanmıştır ($p<.01$). Bu bulgu, her iki yaş grubunda spor yapma durumunun benlik kavramı üzerinde etkili bir faktör olduğunu, bir başka deyişle sportif etkinliklere katılmanın benlik kavramını olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Araştırmada ayrıca yaş ve spor yapma durumu ile yaş arasındaki interaksiyonun çocukların benlik kavramı puanlarında anlamlı bir farklılığa neden olmadığı belirlenmiştir ($p>.05$).

Benlik genelde “bireyin ne olduğu, ne olmak istediği ve çevresine nasıl tanındığı konularındaki bilinçliliği” olarak tanımlanmaktadır. Birey bu bilince kendini başkaları ile karşılaştırarak ulaşabilir. Sportif aktivitelere bir ekip üyesi olarak katılma, zamanla o çocukların yardımlaşma, beraber çalışma, ekibin diğer elemanlarına saygı duyma hislerini geliştirir. Çocuk zayıf ve güçlü yönlerini bu sayede anlamaya başlar (Akgün 1989, Erkal vd. 1998). Bu nedenle düzenli spor aktivitelerine katılmanın bireyin kendisiyle ilgili değerlendirmelerini pozitif yönde etkilediği söylenebilir.

Koocher (1971) yüzücü sporcularla yaptığı araştırma sonucunda bu sporcuların, sporcu olmayanlara göre daha yüksek benlik saygısına sahip olduklarını saptamıştır.

Schumaker ve arkadaşları (1986) spor yapan ve yapmayan öğrencilerin akademik başarılarını ve benlik kavramı düzeylerini karşılaştırdıkları çalışmalarında, sporcu öğrencilerin daha yüksek benlik kavramı düzeyine sahip olduklarını belirlemişlerdir. Salokun (1990) da benzer bir çalışmada spor yapan öğrencilerin benlik kavramı düzeylerinin spor yapmayanlara göre daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Yaan (2002) çalışmasında spor yapan ve yapmayan bedensel engellilerin kaygı düzeylerini incelemiş ve sonuçta spor yapan bedensel engellilerin daha az kaygı puanına sahip olduklarını saptamıştır.

Dikici (1998) de daha küçük yaşta çocuklarla yaptığı bir çalışmada beş-altı yaşındaki çocukların yaşları ile benlik saygıları arasında anlamlı bir farklılık olmadığını belirlemiştir. Bu bulgular araştırmada elde edilen bulguları destekler niteliktedir.

Tablo 2: Spor Yapan ve Yapmayan Ergenlerin Cinsiyetlerine Göre Aile Ortamı ve Benlik Kavramı Puanlarına Ait Ortalamalar, Standart Sapmalar ve Varyans Analizi Sonuçları

CİNSİYET	AİLE ORTAMI				BENLİK KAVRAMI		
	Denetim N	Birlik-Beraberlik $\bar{X} \pm S$	Birlik-Beraberlik $\bar{X} \pm S$	$\bar{X} \pm S$			
SPOR YAPAN							
Kız	77	28.10±3.55	50.96±5.85	61.57±8.30			
Erkek	82	28.62±4.44	48.68±6.38	60.87±8.20			
SPOR YAPMAYAN							
Kız	80	27.40±4.56	48.78±7.29	58.88±10.25			
Erkek	87	28.87±4.73	48.09±6.13	57.87±10.07			
GENEL							
Kız	157	27.74±4.10	49.85±6.69	60.20±9.41			
Erkek	169	28.75±4.58	48.37±6.24	59.33±9.30			
VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI							
		F	p	F	p	F	p
Spor Yapma Dur.		.218	.641	3.748	.054	7.643**	.006
Cinsiyet		4.229*	.041	4.337*	.038	.689	.407
Sporla Yapma Dur. x Cinsiyet		.973	.325	1.228	.269	.024	.876

* p<.05 **p<.01

Tablo 2’de spor yapan ve yapmayan ergenlerin cinsiyetlerine göre aile ortamı ve benlik kavramı puanlarına ilişkin istatistiksel sonuçlar verilmiştir. Tablo 1’de de görüldüğü gibi, çocukların spor yapma durumunun aile ortamına ilişkin denetim ve birlik-beraberlik puanlarında anlamlı bir farklılık yaratmadığı ($p>.05$), ancak birlik-beraberlik boyutunda spor yapan ergenlerin, yapmayanlara göre daha yüksek puan aldıkları, benlik kavramı açısından spor yapan ergenlerin puan ortalamalarının, yapmayanlara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu ($p<.01$) saptanmıştır.

Çocukların cinsiyeti dikkate alındığında, aile ortamı ile ilgili olarak erkek çocukların denetim (28.75 ± 4.58), kız çocukların ise birlik-beraberlik (49.85 ± 6.69) boyutundan diğerlerine göre daha yüksek puan aldıkları görülmektedir. Nitekim yapılan varyans analizi sonuçları da, cinsiyetin aile ortamına ilişkin denetim ve birlik-beraberlik boyutlarına ilişkin puanlarda anlamlı bir farklılık yarattığını göstermektedir ($p<.05$). Benlik kavramı puanı açısından ise kızların puan ortalamaları (60.20 ± 9.41) erkeklere göre yüksek olmakla birlikte farklı cinsiyetteki çocuklar arasında anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır ($p>.05$). Spor yapma durumu x cinsiyet

interaksiyonunun da aile ortamına ve çocuğun benlik kavramına ilişkin puanlarında anlamlı bir farklılık yaratmadığı belirlenmiştir ($p>.05$).

Çocuklar içinde buldukları ailede özdeşim modeli olarak kendi cinsiyetlerinde olan ebeveynlerinin duyuş, düşünüş ve davranışlarını izleyerek, onu kendilerine örnek alırlar. Kız çocukların küçük yaşlardan itibaren zamanlarının büyük bölümünü ev içerisindeki oyun ve aktivitelerle geçirmeleri, onların aile içerisindeki iletişim ve evin uyumunda daha yoğun bir şekilde yer almalarına neden olmaktadır. Babayı model alan ve alması yönünde çevre tarafından yoğun bir şekilde desteklenen erkek çocuklar ise evdeki kuralların düzenlenmesi ve evin yönetimi konusunda daha çok görevler almaktadırlar. Günümüzün çekirdek ailesinde kalıplaşmış bu roller değişmektedir, ancak geleneksel rollerin halen baskın olduğu, bu araştırma sonuçlarında da erkek çocukların denetim, kız çocukların ise birlik-beraberlik boyutunda daha yüksek puanlar elde etmeleri şeklinde ortaya çıkmıştır.

Ergenin benlik kavramından hoşnut olabilmesinin, kız çocuklarda erken yaşlardan itibaren anne-babası tarafından olduğu gibi kabul edilmesine bağlı olabileceği, bunun kızlarda kendinden kaynaklanan bir değerlilik duygusuna yol açabileceği, erkeklerde ise bunun tam karşıtı dışa dayalı bir değerliliğin söz konusu olduğu ileri sürülmektedir. Bu durum ergenlik dönemindeki erkeklerin okul içinde ve dışında daha fazla yarışmacı bir yapıya sahip olmalarına neden olabilmektedir (Onur 1987).

Aşçı ve arkadaşları (1998) tarafından yapılan çalışmada spor yapan lise çağındaki erkek öğrencilerin benlik kavramı puanlarının spor yapmayan erkek öğrencilere göre daha yüksek ve bu farkın istatistiksel olarak da anlamlı olduğu belirlenmiştir. Aynı çalışmada cinsiyetler arasındaki farka bakıldığında, kız ve erkek öğrencilerin puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bu çalışma sonuçları da çalışmadan elde edilen bulguları destekler niteliktedir .

Düzgün (2002) yaptığı çalışmada spor yapan kız ve erkek öğrencilerin performanslarının spor yapmayanlardan daha iyi olduğunu belirlemiştir. Ayrıca çalışmada on üç yaşından itibaren düzenli spor aktivitesinde bulunan kız ve erkek adolesanların on beş yaşında en yüksek performansa ulaştıkları saptanmıştır.

Araştırmaya dahil edilen spor yapan ergenlerin ilgilendikleri spor dalının bireysel ya da takım sporu oluşuna göre aile ortamı ve benlik kavramı puanlarına ilişkin sonuçlar Tablo 3'te verilmiştir. Tablo incelendiğinde; bireysel ve takım sporu yapan ergenlerin aile ortamının denetim boyutundan

aldıkları puan ortalamalarının birbirine oldukça yakın olduğu (bireysel spor: 28.88 ± 3.68 , takım sporu: 28.27 ± 4.10), birlik-beraberlik boyutu açısından ise takım sporu yapan çocukların daha yüksek puan elde ettikleri (49.99 ± 6.10) görülmektedir. Varyans analizi sonuçları incelendiğinde; uğraşılan spor dalının aile ortamının denetim ve birlik-beraberlik boyutlarından alınan puanlarda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa neden olmadığı belirlenmiştir ($P > .05$).

Tablo 3: Spor Yapan Ergenlerin İlgilendikleri Spor Dalının Bireysel veya Takım Sporuna Olma Durumuna Göre Aile Ortamı ve Benlik Kavramı Puanlarına Ait Ortalamalar, Standart Sapmalar ve Varyans Analizi Sonuçları

SPOR DALI	AİLE ORTAMI			BENLİK KAVRAMI $\bar{X} \pm S$
	N	Denetim $\bar{X} \pm S$	Birlik-Beraberlik $\bar{X} \pm S$	
Bireysel Spor	25	28.88 ± 3.68	48.68 ± 6.83	56.76 ± 10.68
Takım Sporuna	134	28.27 ± 4.10	49.99 ± 6.10	62.04 ± 7.44
VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI		F=.471 p=.494	F=.913 p=.334	F=9.129** p=.003

** $P < .01$

Aynı tabloda benlik kavramı puanlarına bakıldığında, bireysel spor yapan çocukların benlik kavramlarına ilişkin puan ortalamalarının (56.76 ± 10.68) takım sporu yapan gruptan (62.04 ± 7.44) daha düşük olduğu görülmektedir. Yapılan varyans analizi sonucunda spor dalının benlik kavramı puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa neden olduğu belirlenmiştir ($p < .01$).

Çocuğun benlik kavramının gelişiminde, kendi kişiliğine ya da bedensel, zihinsel, sosyal özelliklerine ilişkin düşüncelerinin biçimlenmesinde aile bireylerinin yanı sıra, çocuğun yaşamında önem verdiği öğretmen, akranlar gibi diğer bireylerin etkisi önemli rol oynamaktadır (Gül 2003). Sporla uğraşan ergenler için bir takım sporu ile ilgilenme, takım arkadaşları tarafından kabul görme, ihtiyaç duyulma gibi önemli bazı ihtiyaçlarının karşılanması yönünden önemlidir. Benlik kavramının sosyal etkileşimle gelişen bir kişilik boyutu olması nedeniyle sporda belirli bir hedefe hep birlikte ulaşmaya çalışan takım arkadaşlarının düşünce ve davranışları benlik kavramının gelişiminde etkili olmaktadır. Ergenin arkadaşları tarafından kabul ya da

reddedilmesi benlik kavramını, buna bağlı olarak da kişiliği etkilemektedir (Hurlock 1978, Baran 1999).

Pek çok araştırmacı da bütün yaşam boyunca bireyin çevresinde bulunan kişilerle yani toplumla kurduğu ilişkiler, iletişim ve etkileşim devam ettiği sürece, benliğini tanımasının ve geliştirmesinin mümkün olabileceği konusunda birleşmektedirler (Onur 1987, Akgün 1989, Köknel 1997).

İkizler tarafından yapılan bir çalışmada takım sporuyla ilgilenen sporcuların daha dışa dönük davranışlar sergiledikleri, bireysel spor yapanların ise daha içe dönük ve kapalı oldukları belirlenmiştir (İkizler 2000).

Tablo 4: Spor Yapan Ergenlerin Spora Başlama Yaşına Göre Aile Ortamı ve Benlik Kavramı Puanlarına Ait Ortalamalar, Standart Sapmalar ve Varyans Analizi Sonuçları

SPORA BAŞLAMA YAŞI	AİLE ORTAMI		BENLİK KAVRAMI $\bar{X} \pm S$	
	N	Denetim $\bar{X} \pm S$		Birlik-Berberlik $\bar{X} \pm S$
4-6 yaş	21	27.95±4.40	50.04±6.94	63.19±7.46
7-9 yaş	45	28.80±4.32	48.57±5.87	62.15±6.36
10-12 yaş	72	28.29±3.64	50.55±6.14	60.52±8.79
13 yaş ve üzeri	21	28.14±4.50	49.47±6.44	59.57±10.27
VARYANS ANALİZİ		F=.273	F=.963	F=1.046
SONUÇLARI		p=.845	p=.412	p=.374

Tablo 4'te sporla uğraşan ergenlerin spora başlama yaşına göre aile ortamı ve benlik kavramı puanlarına ilişkin istatistiksel sonuçlar verilmiştir.

Tabloda spora 4-6 yaşları arasında başlayan çocukların diğer yaş gruplarına göre en düşük denetim puan ortalamasına (27.95±4.40) ve spora başlama yaşı 7-9 olan çocukların diğer yaş gruplarına göre en düşük birlik-beraberlik puan ortalamasına (48.57±5.87) sahip oldukları görülmektedir. Spora başlama yaşına göre benlik kavramı puanlarına bakıldığında, en yüksek puan ortalamasını spora 4-6 yaşları arasında başlayan çocukların elde ettikleri görülmektedir. Bununla birlikte yapılan varyans analizi sonuçlarına göre, spora başlama yaşının aile ortamının denetim ve birlik-beraberlik bo-yutları ile benlik kavramı puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yaratmadığı tespit edilmiştir (p>.05).

Aile ortamı ve benlik kavramına ilişkin puan ortalamaları, erken yaşlarda spor yapmaya başlayan çocukların ailelerinde diğerlerine göre daha az denetim ve daha fazla birlik-beraberlik, çocuklarda ise daha olumlu bir benlik gelişimine işaret etmektedir.

Pek çok araştırmacıya göre erken yaşlarda spora başlanması kişiliğin oluşumunu desteklemektedir. Erken yıllarda çok belirgin şekilde dikkati çekmeyen ya da önemli görülmeyen yetenekler, gençlik çağındaki performans sporlarında ve daha yoğun antrenmanlarda uzun süreli başarılar için gerekli görülmektedir (Salokun 1990, Suveren 1995). Bu düşünce, araştırmada spora erken yaşlarda başlamanın benlik kavramına ilişkin puanlarda artışa neden olduğuna ilişkin bulgulara paralellik göstermektedir.

Ergenin, gelişiminin her alanında etkisini gösteren sporla iç içe olarak erken yaşlardan itibaren, aile dışındaki farklı ortamlarda akranları ile birlikte olması, ailenin çocuk üzerindeki denetimini bir ölçüde azaltmakta, sporun ergenin özellikle sosyal ve kişilik gelişimine sağladığı yararlar ise verdiği başarı ve mutluluk hissi ailedeki birlik-beraberlik duygusunu beslemektedir.

Tablo 5: Spor Yapan Ergenlerin Sporun Sağladığı Yararlar Konusundaki Düşüncelerine Göre Aile Ortamı ve Benlik Kavramı Puanlarına Ait Ortalamalar, Standart Sapmalar ve Varyans Analizi Sonuçları

SPORUN SAĞLADIĞI YARAR	AİLE ORTAMI		BENLİK KAVRAMI
	Denetim	Birlik-Ber.	
	N	$\bar{X} \pm S$	$\bar{X} \pm S$
Kötü alışkanlıklara yönelmemi önledi	16	27.18±4.41	47.31±8.20
Fiziksel olarak daha sağlıklı olmamı sağladı	46	29.02±4.11	49.69±5.67
Kendime olan güvenimi arttırdı	31	28.38±4.16	51.03±6.46
Daha sosyal bir birey olmama yardımcı oldu	22	27.45±4.63	48.86±5.47
Düzenli disiplinli bir birey olmamı sağladı	28	29.35±3.03	52.00±5.18
Boş zaman. iyi bir şekilde değer. yardımcı oldu.	16	27.18±3.60	47.50±6.60
VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI		F=1.368 P=.239	F=.2.064 p=.073
			F=2.202 p=.057

Tablo 5'te spor yapan ergenlerin sporun sağladığı yararlar konusundaki düşüncelerine göre aile ortamı ve benlik kavramı puanlarına ilişkin istatistiksel sonuçlar verilmiştir. Tablo incelendiğinde bu değişkenin aile ortamı

ile ilgili olarak denetim ve birlik-beraberlik boyutlarında ve benlik kavramına ilişkin puanlarda anlamlı bir farklılık yaratmadığı saptanmıştır ($p>.05$). Ancak ortalamalar incelendiğinde; “düzenli-disiplinli bir birey olmamı sağladı “ diyen ergenlerin ailelerinde hem denetim, hem de birlik-beraberliğin diğerlerine göre daha fazla olduğu (denetim: 29.35 ± 3.03 , birlik-beraberlik: 52.00 ± 5.18), benlik kavramı puanlarının ise (63.17 ± 6.88) diğerlerine göre en yüksek düzeyde olduğu dikkati çekmektedir.

Spor sosyal yönü ile başkalarıyla iletişim kurmayı öğrenme, bir grup içerisinde düşünceleri değerlendirme, mücadele etme özelliklerinin gelişmesini desteklemektedir. Ayrıca sporun toplum tarafından kabul edilme ve ait olma duygusunun ve olumlu kişilik özelliklerinin gelişimine de olanak sağladığı vurgulanmaktadır (Kuru 1995). Bu yönüyle bakıldığında çocukların erken yaşlardan itibaren spora teşvik edilmesinin ve öncelikle de sporun kendilerine sağlayacakları yararların bilincinde olmalarının önemi ortaya çıkmaktadır. Ayrıca düşük özgüvene sahip sporcuların, yüksek özgüvene sahip sporculardan daha kötü bir performans sergiledikleri ifade edilmektedir (Baymur 1987). Bedensel engelli bireylerle yapılan bir çalışmada spor yapan engelli çocukların daha girişken olduğu ve arkadaşlık kurmakta daha rahat hareket ettikleri sonucu elde edilmiştir (Yaan 2002).

Tablo 6: Araştırmaya Alınan Ergenlerin Aile Ortamı ve Benlik Kavramı Puanlarına İlişkin Korelasyon Testi Sonuçları

	AİLE ORTAMI			
	Denetim		Birlik-Beraberlik	
	r	p	r	p
BENLİK KAVRAMI	.137*	.013	.421**	.000

* $P<.05$ ** $p<.01$

Tablo 6’da spor yapan ve yapmayan ergenlerin benlik kavramı ve aile ortamı puanları arasındaki korelasyona bakıldığında; aile ortamı ile ilgili olarak denetim boyutu ile çocuğun benlik kavramı arasında .01 düzeyinde pozitif ve anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($p<.05$, $p<.01$). Bu sonuçlar ailedeki denetim ve birlik-beraberlik arttıkça, çocuğun olumlu bir benlik kavramı geliştirme eğiliminde olduğunu göstermektedir.

Bireylerin başkaları tarafından değerlendirilişi, bu değerlendirmenin birey tarafından algılanışı ve benimsenmesi benlik kavramını değer sistemini oluşturmaktadır. Bu açıdan bakıldığında; çocukların özellikle aile çevresindeki yaşantılara ve aile bireylerine karşı oluşturduğu tutumların, davra-

nışların pozitif olması ve diğer aile üyelerinden kabul görerek desteklenmesi onun toplumsal bir benlik edinmesine yardımcı olmaktadır (Köknel 1989). Bu nedenle erken yaşlardan itibaren çocukların benlik saygılarının gelişiminde önemli rol oynayan aile ortamında pozitif etkileşimlere ve başarılı yaşam deneyimlerine ihtiyaç vardır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Spor yapan ve yapmayan 12-17 yaş grubundaki ergenlerin aile ortamlarının ve benlik kavramı düzeylerinin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilen çalışmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırma kapsamına alınan ergenlerin spor yapma durumlarının çocukların benlik kavramı puanlarında ($p<.01$), cinsiyetin de aile ortamının denetim ve birlik-beraberlik boyutlarına ilişkin puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa neden olduğu belirlenmiştir ($p<.05$).

Spor yapan ergenlerin spora başlama yaşlarının benlik kavramlarına ilişkin puanlarında anlamlı bir farklılık yarattığı saptanmıştır ($p<.01$). Ayrıca araştırmaya alınan ergenlerin benlik kavramı puanları ile aile ortamının denetim ve birlik-beraberlik boyutlarına ait puanlar arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Bu çalışmada ortaya konan sonuçlar çerçevesinde bazı önerilerde bulunmak mümkündür.

Çocuklarda önemli bir özgüven kazanma aracı olan sporun erken yaşlardan itibaren desteklenmesi ve bunun için gerekli ortamların yaratılması başarılı bir nesil yetişmesine olanak sağlayacak ve geleceğe daha güvenle bakılmasına yardımcı olacaktır.

Bu amaçla ebeveynlerin ve diğer tüm yetişkinlerin spora olan ilgilerini ve çocuklarının spora yönelmesi konusundaki teşviklerini destekleyecek eğitim programlarının düzenlenmesi ve iletişim araçları yoluyla geniş kitlelere duyurulması sporun bireyler üzerindeki olumlu etkilerine katkı getirecektir.

Kalabalık içinde yalnızlaşma ve yabancılaşma günümüz toplumlarının en çok tartışılan sorunları arasındadır. Birincil ilişkilerin giderek azaldığı bir ortamda spor, bireylere yakın ilişkileri yeniden kurma fırsatları sunar. Bu nedenle eğitimin her kademesinde ve mesleki yaşamda sporun sadece bir boş zamanı değerlendirme aracı olarak değil zorunlu bir aktivite haline getirilmesi, yaşamın her basamağında verimliliğin sağlanmasında yararlı olacaktır.

Yine bu amaçla yaşanan her birimdeki spor alanlarının fiziksel koşullarının düzenlenmesi ve mevcut spor tesislerindeki çalışma koşullarının okuyan ya da çalışan bireylere uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Özellikle öğrenci çevrelerinde geliştirilecek spor tesisleri, hem gençleri okullarına bağlayacak, hem de yeteneklerinin gün ışığına çıkmasını sağlayacaktır. Bu nedenle il ve ilçelerdeki mevcut spor alanlarının her yaştaki bireylere açılması spora olan ilgiyi arttıracaktır. Ayrıca okullarda, iş yerlerinde ve toplu konutlarda yeni spor tesislerinin kurulması teşvik edilmeli ve gerekli kaynaklara konusunda tüm kurumlar özendirilmelidir.

Sporun sağlığa ve tüm gelişim alanlarına olan katkılarının bilimsel verilerle kanıtlanması kuşkusuz spora olan ilginin artmasına yardımcı olacaktır. Bu nedenle konuya ilişkin kapsamlı çalışmaların yapılması hem çocuklarını yönlendirmede ailelere, hem de konu ile ilgili çalışmalar yapan eğitimci ve uzmanlara yol gösterici olacaktır.

KAYNAKLAR

- Akgün, N. 1989. Çocuk ve Spor, Egzersiz Fizyolojisi. T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Yayınları, İzmir, 203-212.
- Aktop, A. 2002. Spora Özgü Başarı Motivasyonu ile Psikolojik ve Yapısal Özellikler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Akdeniz Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış), Antalya.
- Aşçı, F.H., Kin, A. ve Koşar, Ş.N. 1998 Somatik Özellikleri ile Kendini Fiziksel Algılama, Benlik Kavramı ve Kaygı arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, 218.
- Baran, G. 1999. Korunmaya Muhtaç Çocuk ve Benlik Kavramı. Yaysan Matbaacılık, Ankara, 18.
- Baymur, F. 1987. Genel Psikoloji. İnkılap ve Aka Basımevi, İstanbul, 46-48.
- Dikici, A. 1998. Cassidy Kukla Görüşme Formunun Beş Altı Yaş Çocuklarına Uyarlanması ve Özsaygı Düzeylerinin İncelenmesi, Ankara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış), Ankara.
- Düzgün, İ. 2002. Düzenli Spor Yapan ve Yapmayan Adölesanlarda Fiziksel Uygunluk Düzeyinin Karşılaştırılması. Hacettepe Üniversitesi Bilim Uzmanlığı Tezi (Yayınlanmamış), Ankara.
- Erkal, M.E., Güven, Ö. ve Ayan, D. 1998. Sosyolojik Açından Spor. 3. Basım, Der Yayınevi, Yayın No: 254, İstanbul, 122.

- Erkan, N. 1998. Sağlık, Mutluluk, Zindelik, Güzellik ve Uzun Ömür İçin Yaşam Boyu Spor. Sporsal Kuram Dizisi (12), Bağırhan Yayınları, Ankara, 91-149.
- Gül, G. 2003. Öğrencinin Benlik Kavramının Gelişiminde Öğretmenin Rolü. Yaşadıkça Eğitim. Ocak-Mart, 77: 8-11.
- Hurlock, E. 1978. Child Development. McGraw. Hill Book Company. New York.
- İkizler, C. 2000. Sporda Sosyal Bilimler. 1. Baskı, Alfa Yayınları, 817, .
- İkizler, C. ve Karagözoğlu, C. 1997. Sporda Başarının Psikolojisi. 3. Baskı, Alfa Basım Yayın Dağıtım, Yayın No:401, İstanbul, 93-94.
- Karasüleymanoğlu, A. 1989. Yeni Boyutlarıyla Spor. 2.Baskı, Engin Yayınları, Ankara, 37.
- Koocher, G.P. 1971. Swimming Competence and Personality Change. Journal of Personality and Social Psychology, 275-278.
- Köknel, Ö.1989. Kaygıdan Mutluluğa Kişilik. Altın Kitaplar Yayınları, İstanbul, 66-69.
- Kuru, E. 1995. Farklı Branş ve Düzeydeki Erkek Sporcularla Spor Yapmamış Olanların Psikolojik İhtiyaçları ve Bazı Sosyal ve Sportif Özellikleri, Gazi Üniversitesi Doktora Tezi (Yayınlanmamış), Ankara.
- Küntay,E. 1991.Çocuk ve Gençlerde Davranış Bozukluğunu Düzeltici Önlem Olarak Spor. (Ed:Erdemli,A.),Spor Ahlakı ve Spor Felsefesine Yeni Yaklaşımlar,Meya Matbaacılık,İstanbul, 198.
- McPherson, B. D., Curtis, J. E. and Loy, J. W. 1986. The Social Significance of Sport, Human Kinetics Publisher, Champaign, 40.
- Onur, B. 1987. Ergenlik Psikolojisi. 2. Baskı, Hacettepe Taş Kitapçılık, Ankara, 306-309.
- Öner, N. 1984. Does Education Make a Difference in the Child Rearing Attitudes of Parents in Turkey. Boğaziçi Üniversitesi. Dergisi, 11: 43-54.
- Öner, N. ve Usluer S. 1990. Aile Ortamı Ölçeğinin Türkçe' ye Uyarlanması. VI. Ulusal Psikoloji Kongresi, İstanbul.
- Salokun, S.O. 1990. Comparison of Nigerian High School Male Athletes and Non Athletes on Self-Concept. Perceptual and Motor Skills, 70:(3), 865-866.

- Schumaker, J.F., Small, L. and Wood, J. 1986. Self Concept, Academic Achievement and Athletic Participation. *Perceptual and Motor Skills*, 62: 387-390.
- Suveren, S. 1995. Jimnastik Sporunun Yarışmacı Jimnastikçilerin Benlik Saygısı Üzerine Etkisi, Gazi Üniversitesi Doktora Tezi (Yayınlanmamış), Ankara.
- Yaan, T. 2002. Tekerlekli Sandalye Basketbolü Oynayan Bedensel Engellilerle Spor yapmayan Bedensel Engellilerin Kaygı Seviyeleri ve Sosyal Çevreye İlişkin Problemleri, Kırıkkale Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış), Kırıkkale.